

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра економіки, права та управління бізнесом

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістр
зі спеціальності 076 «Підприємництво та торгівля»
за освітньою програмою професійного спрямування
«Економіка, планування та управління бізнесом»
на тему: «ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ
АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ»

Виконавець:

Студентка ФЕУП

Шумейко Влада Миколаївна _____

Науковий керівник:

д.е.н., професор

Андрейченко Андрій Вадимович _____

Одеса – 2024

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Актуальність теми дослідження є очевидною в умовах важливості агропромислового сектора для економіки України, що підтверджується його значним внеском у формування ВВП та міжнародну торгівлю. До початку війни цей сектор демонстрував стабільне річне зростання, забезпечуючи Україні статус одного з провідних світових виробників і експортерів ключових сільськогосподарських товарів, таких як зернові, олія та продукція тваринництва. Проте воєнні дії суттєво підірвали цю динаміку, створивши нові виклики для галузі, включаючи втрату доступу до частини ресурсів, знищення інфраструктури, зростання витрат на логістику та зміни в глобальній економічній кон'юнктурі.

Вивчення факторів, що впливають на стійкість та відновлення агропромислового сектора, набуває особливого значення в умовах воєнного та післявоєнного періоду. Воно дозволяє визначити шляхи збереження та посилення конкурентних переваг України на міжнародних ринках, забезпечення продовольчої безпеки країни та стабілізації національної економіки. Крім того, розвиток агропромислового комплексу є ключовим інструментом у відновленні регіональних економік, створенні робочих місць та збільшенні експортного потенціалу.

Питання відновлення та ефективного функціонування аграрного сектору широко розглядаються в працях провідних науковців, таких як А. Андрейченко [4; 5], Т. Бабан [6], Т. Багрій [7], Н. О. Гончаренко [12], Доброва [15; 19; 49], Н. Захарченко [18; 19; 51], В. Карпов [20], О. Колесник [21; 49], Я. Костецький [23], М. Малик [24], О. Подмазко [49], А. Стоянова А. [40] та інших. Їхні дослідження висвітлюють окремі аспекти проблематики, зокрема питання стабільності агровиробництва, стійкості продовольчих систем, ролі міжнародного співробітництва та державної підтримки у відновленні сектору. Однак інтегрального підходу, що враховує одночасно економічні, соціальні та екологічні аспекти розвитку агропромислового комплексу в умовах воєнних викликів, поки що бракує.

Це зумовило вибір теми дослідження, яке спрямоване на виявлення ключових проблем агропромислового сектору, аналіз факторів впливу на його функціонування та розробку рекомендацій щодо його стійкого розвитку. Особливу увагу буде приділено питанням відновлення аграрної інфраструктури, адаптації до нових умов ринку, використання інноваційних технологій у виробництві та логістиці, а також інтеграції сектору в глобальні та європейські ринки. Результати дослідження сприятимуть формуванню науково обґрунтованих підходів до стабілізації та розвитку агропромислового комплексу України в умовах післявоєнного відновлення.

Мета кваліфікаційної роботи – є теоретичні, методичні та прикладні аспекти дослідження визначення напрямків ефективного функціонування агропромислового комплексу України.

Для досягнення мети було поставлено наступні **завдання**:

- 1) визначити роль і значення агропромислового комплексу в економічній системі країни;
- 2) розглянути особливості функціонування агропромислового комплексу;

3) надати характеристику методологічним засадам економічного аналізу аграрного сектору України;

4) обґрунтувати вплив військового конфлікту на агропромисловий комплекс у 2022–2023 роках.;

5) здійснити аналіз поточного стану та розвитку ринку сільськогосподарських земель в Україні;

6) проаналізувати стан експорту продукції аграрного сектору України;

7) запропонувати ключові напрямки відновлення агропромислового комплексу для забезпечення сталого розвитку в умовах війни та після її завершення;

8) обґрунтувати впровадження інновацій у відновлення агросектору після війни.

Об'єкт дослідження – процес забезпечення та реалізації ефективного функціонування агропромислового комплексу України.

Предмет дослідження – є сукупність теоретичних, методичних та практичних аспектів, які допоможуть розробити напрямки розвитку та відновлення для підвищення ефективності агропромислового комплексу України.

Методи дослідження. У процесі виконання кваліфікаційної роботи застосовано широкий спектр наукових методів, які забезпечили комплексний і системний підхід до вирішення поставлених завдань. Діалектичний метод використовувався на етапі збору, систематизації та обробки інформації, що дозволило визначити закономірності, взаємозв'язки та тенденції розвитку досліджуваного об'єкта. Аналітичний метод застосовувався для детального вивчення об'єкта дослідження шляхом його розчленування на основні складові частини, що дозволило глибше зрозуміти структурні елементи та механізми їх взаємодії. Порівняльний метод використовувався для контрастування даних у динаміці, що дозволило оцінити зміни у досліджуваному об'єкті в різні періоди часу, порівняти показники та визначити ключові тенденції. Табличний і графічний методи застосовувалися для візуалізації отриманих результатів, що зробило їх більш наочними та зрозумілими для аналізу. Графіки та таблиці сприяли кращому розкриттю статистичних даних та забезпечили зручність їх інтерпретації. Маркетинговий метод використовувався для дослідження ринкових умов, аналізу попиту, пропозиції та конкурентного середовища, що дозволило врахувати практичні аспекти впровадження результатів дослідження.

Додатково застосовувалися статистичні методи, які допомогли здійснити кількісний аналіз даних, визначити закономірності та зробити прогнози. Індуктивний та дедуктивний підходи сприяли побудові логічної структури дослідження, починаючи від загальних положень і завершуючи конкретними висновками.

Комплексне використання цих методів забезпечило високий рівень наукової обґрунтованості дослідження, достовірність отриманих результатів і сприяло формуванню практичних рекомендацій. Це також дозволило висвітлити проблему з різних точок зору та забезпечити багатовимірність її аналізу.

Інформаційна база дослідження включає нормативно-правові документи, такі як закони України та інші законодавчі акти, наукові статті та монографії

українських і зарубіжних авторів, матеріали наукових конференцій, а також статистичні дані, надані Державною службою статистики України.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури. Загальний обсяг роботи становить 85 сторінок тексту. Основний текст викладено на 83 сторінках. Робота містить 3 таблиць, 12 рисунки.

Публікації та апробація результатів дослідження. За результатами проведеного дослідження опубліковано тези у X Міжнародній науково–практичній конференції (2024 р.): Андрейченко А. В., Шумейко В. М. Забезпечення ефективного функціонування агропромислового комплексу України. *Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи*: матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 04-05 жовтня 2024 р.). Одеса, 2024. С. 474-476.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі **«Теоретичні та методичні засади діяльності агропромислового комплексу»** розкрито роль і значення агропромислового комплексу в економічній системі країни, визначено особливості функціонування агропромислового комплексу, а також розглянуто методологічні засади економічного аналізу аграрного сектору України.

У другому розділі **«Аналітична оцінка процесу діяльності агропромислового комплексу у період воєнного часу»** представлено вплив військового конфлікту на агропромисловий комплекс у 2022–2023 роках, надано аналіз поточного стану та розвитку ринку сільськогосподарських земель в Україні та проаналізовано стан експорту продукції аграрного сектору України.

У третьому розділі **«Напрями розвитку та відновлення агропромислового комплексу України»** розглянуто ключові напрямки відновлення агропромислового комплексу для забезпечення сталого розвитку в умовах війни та після її завершення та запропоновано інтеграції інновацій у процес відновлення аграрного сектору після війни.

ВИСНОВКИ

1. Агропромисловий комплекс є ключовим елементом економіки України та значущим фактором формування соціальної структури і фінансової стійкості держави. Його структура охоплює взаємопов'язані галузі, які займаються виробництвом і переробкою сільськогосподарської продукції, з урахуванням процесів зберігання і реалізації товарів. Агропромисловий комплекс відіграє важливу роль в економіці, забезпечуючи близько 9% ВВП країни. Це підкреслює його значення для економічного іміджу держави та якості життя її населення.

2. У контексті глобалізаційних та інтеграційних процесів роль агропромислового комплексу в національній економіці стає ще важливішою. Він виконує системоутворюючу функцію, сприяє збереженню суверенітету, забезпеченню національної безпеки та розвитку сільських територій. Вплив комплексу на пов'язані галузі є ключовим фактором національного економічного зростання. Незважаючи на схожість із моделями розвинених країн, сучасна структура агропромислового комплексу України не є достатньо ефективною.

Основним завданням є не лише збільшення обсягів виробництва, а й забезпечення соціально-економічного прогресу країни. Модернізація та інноваційний розвиток стануть вирішальними для конкурентоспроможності та стійкості комплексу в довгостроковій перспективі.

3. Наукові дослідження в агропромисловому секторі формують теоретичну основу для визначення економічних закономірностей і розробки прогнозних моделей розвитку. Ці моделі визначають пріоритетні напрями та очікувані результати, що є основою для довгострокового і середньострокового планування розвитку агропромислового комплексу України.

4. Дослідження вказує на кілька ключових аспектів впливу війни на аграрний сектор: блокування морських торговельних шляхів Росією значно обмежило доступ української сільськогосподарської продукції до світових ринків, створивши суттєві виклики для аграріїв; ракетні обстріли спричинили руйнування аграрних підприємств, що потребує значних витрат на відновлення інфраструктури та обладнання, підвищуючи загальні ризики та витрати на виробництво. Війна призвела до зростання витрат і ризиків, включаючи втрати від знищення майна, дефіцит робочої сили, ускладнення доступу до ринків, а також зміну цін та попиту. Блокада морських шляхів та загрози обстрілів створили значні логістичні проблеми. Укладення "зернової угоди" в Стамбулі полегшило частину складнощів, але втрати в експорті залишаються суттєвими. Вплив на дрібних виробників: значне зростання собівартості продукції через подорожчання ресурсів; за даними FAO, 25% дрібних виробників змушені були повністю зупинити або скоротити виробництво; загальні збитки дрібних виробників пов'язані з нестабільністю ринків, підвищеними витратами та зниженням попиту. Загалом, прямі збитки аграрного сектору оцінюються у 8,7 млрд доларів США, включаючи втрати майна та інфраструктури. Сукупні збитки станом на лютий 2023 року сягнули 40,2 млрд доларів США, враховуючи як прямі, так і непрямі втрати.

5. Попри складні обставини, Україна зберігає свій аграрний сектор і залишається важливим постачальником зернових на світовому ринку. Ринок землі, який почав діяти незадовго до повномасштабного вторгнення, продемонстрував певну активність навіть за обмежених умов. У центральних регіонах спостерігалось зростання цін на сільськогосподарські землі, що свідчить про довгострокову інвестиційну привабливість українського аграрного сектору, незважаючи на війну. Подальший розвиток ринку залежатиме від подолання невизначеності, викликаній російською агресією.

6. Експорт залишається важливим чинником економічної стійкості України. Воєнний конфлікт стимулював зміни в товарній структурі експорту та його переорієнтацію на країни Європейського Союзу. Цьому сприяли ініціативи, такі як Чорноморська «зернова ініціатива» та програма «Шляхи солідарності». Незважаючи на позитивні зрушення, військові загрози продовжують впливати на існуючі маршрути експорту. Відтак, необхідно аналізувати альтернативні логістичні рішення, зокрема використання автомобільного, залізничного, морського та паромного транспорту. Розвиток інтермодальних перевезень є перспективним напрямом для забезпечення стабільності експорту української продукції, враховуючи поточні виклики. Таким чином, подолання логістичних проблем,

адаптація до нових реалій та забезпечення підтримки агропромислового комплексу залишаються ключовими завданнями для збереження економічної стійкості України.

7. Відновлення агропромислового комплексу України після війни має ґрунтуватися на принципах оперативного реагування та поступового розвитку. Це передбачає швидке вирішення критичних проблем і відновлення ключових галузей. Особливу увагу слід приділити забезпеченню справедливому розподілу економічного розвитку для підвищення життєвого рівня населення. Орієнтація на європейську інтеграцію сприятиме зміцненню стабільності, розвитку демократії та відкриттю доступу до ринків ЄС. Стимулювання приватних інвестицій, а також відновлення національних і регіональних систем має забезпечити створення більш ефективних, стійких і соціально відповідальних умов для економічного зростання.

8. Цифрова трансформація аграрного сектору відіграватиме ключову роль у створенні нової цифрової еколого-економічної системи. Інноваційні екологічні проєкти, розміщені на технологічних платформах, сприятимуть формуванню цифрового аграрного сектору в Україні в XXI столітті. Для цього необхідно забезпечити узгоджені дії всіх зацікавлених сторін: державних органів, бізнесу, наукової спільноти та громадянського суспільства. Успіх залежить від наявності сучасних компетенцій, значних фінансових ресурсів, розвиненої ІТ-інфраструктури та правової та методичної підтримки. Впровадження цифрових рішень у бізнес-процеси дозволить аграрному сектору перейти на новий рівень розвитку та забезпечити конкурентні переваги на глобальному ринку.

АНОТАЦІЯ

Шумейко В. М. «Забезпечення ефективного функціонування агропромислового комплексу України»

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістр зі спеціальності 076 «Підприємництво та торгівля» за освітньою програмою «Економіка, планування та управління бізнесом». Одеський національний економічний університет. Одеса, 2024.

Кваліфікаційна робота складається з трьох розділів. Об'єкт дослідження – процес забезпечення та реалізації ефективного функціонування агропромислового комплексу України.

У роботі розглядаються теоретичні та методичні засади діяльності агропромислового комплексу, розкрито роль і значення агропромислового комплексу в економічній системі країни та визначено особливості функціонування агропромислового комплексу України.

Представлено вплив військового конфлікту на агропромисловий комплекс у 2022-2023 роках, надано аналіз поточного стану та розвитку ринку сільськогосподарських земель в Україні та проаналізовано стан експорту продукції аграрного сектору України.

Розглянуто ключові напрямки відновлення агропромислового комплексу для забезпечення сталого розвитку в умовах війни та після її завершення та запропоновано інтеграції інновацій у процес відновлення аграрного сектору після війни.

Ключові слова: агропромисловий комплекс, Україна, воєнні дії, технології, інновації, відновлення.

ANNOTATION

Shumeiko V. «Ensuring the effective functioning of the agro-industrial complex of Ukraine»

Thesis for Master degree in specialty 076 «Entrepreneurship and Trade» under the master's program «Economics, planning, and business management». Odesa National Economic University. Odesa, 2024.

The qualification work consists of three chapters. The object of the research is the process of ensuring and implementing the effective functioning of Ukraine's agro-industrial complex.

The paper examines the theoretical and methodological foundations of the agro-industrial complex's activities, reveals its role and significance in the country's economic system, and identifies the specific features of the functioning of Ukraine's agro-industrial complex.

The impact of the military conflict on the agro-industrial complex in 2022–2023 is presented, an analysis of the current state and development of the agricultural land market in Ukraine is provided, and the state of exports in Ukraine's agricultural sector is analyzed.

Key directions for restoring the agro-industrial complex to ensure sustainable development during and after the war are considered, and the integration of innovations into the recovery process of the agricultural sector after the war is proposed.

Keywords: agro-industrial complex, Ukraine, military actions, technologies, innovations, recovery.